

Aruz Vezni (Aruz Ölçüsü) Tarihi Geçmişi Hakkında Kısaca Özet Bilgi

İçindekiler

- Aruz Vezni (Aruz Ölçüsü) Tarihi Geçmişi Hakkında Kısaca Özet Bilgi
- Aruz Ölçüsünün Özellikleri Nelerdir Maddeler Halinde
- Aruzla İlgili Terimler
- Ulama (Vasl)
- İmâle (Çekme)
- Med (Uzatma)
- Zihaf (Kısm)
- Takti
- Aruz Vezninin (Aruz Ölçüsü) Nedir?
- Aruz Vezni Nasıl Bulunur? Vezin Bulunurken Hangi işlemler yapılır:

Aruz ölçüsü, **Arap Edebiyatı**'nda var olan **özlü sözler**deki ahenk unsurlarını anlatan ilme verilen isimdir. Bir şiirdeki hecelerin kısalık ve uzunluklarına göre tertip edilmiş bir ölçü biçimidir. Bu ölçü türü Türk edebiyatına sanıldığı gibi Edebiyatı'ndan değil **İran Edebiyatı**ndan geçmiştir. İranlılar müslümanlığa geçtiklerinde Arapların medeniyetinin de çok fazla etkisi altına girdiler. Dolayısıyla şiirlerinde, vezin olarak aruz'u kullandılar. Fakat **aruz ölçüsünü** Arapların kullandıkları şekliyle almadılar. Kendi edebi anlayış ve şiire bakış açılarına göre bir değişim yaparak kendilerine uygun gelenleri seçip şiirlerine uygun olanları kullanmışlardır.

Aruz Ölçüsünün Özellikleri Nelerdir Maddeler Halinde

- Mısralardaki hecelerin uzunluk-kısalık bakımından denliğine dayanır.
- Her dizede alt alta denk gelen hecelerin uzunluk-kısalık uyumu gözetilir.
- Aruz kalıplarının durakları kelime ortasında olabilir.
- Aruz kalıplarının belirli hece sayısına göre bölünmesine tefile denir.
- Bir şiirde tek bir kalıp kullanılır. Yani şiir hangi kalıpla başlamışsa o kalıpla biter.

Uzun (kapalı) hece Nedir?

- * Hecedeki son sesin ünsüz ya da uzun ünlü olmasıdır.
- * Kapalı heceler (-) işaretiyle gösterilir.

Kısa (açık) hece Nedir

- * Hecedeki son sesin ünlü olmasıdır.
- * Açık heceler (.) işaretiyle gösterilir.
- * Aruz kalıpları (fâilâtün / fâilâtün / fâilün...), kapalı ve açık hecelerle belirli bir sistemle dizilmesiyle oluşur.
- * Türklerin, Arap ve İranlılardan aldığı ölçüdür. Divan edebiyatıyla özdeşleşmiştir.

Ben	e	zel	den	be	ri	dir	hür	ya	şa	dım	hür	ya	şa	rım
-	.	-	-	.	.	-	-	.	.	-	-	.	.	-
Han	gi	çıl	gın	ba	na	zin	cir	vu	ra	cak	mış	şa	şa	rım
-	.	-	-	.	.	-	-	.	.	-	-	.	.	-

NOT: Dize sonlarındaki heceler kısa olsa bile uzun kabul edilir. “â, û, î” ünlüleri, iki ses değerinde olduğundan uzun ünlü kabul edilir.

Aruzla İlgili Terimler

Bunlar aynı zamanda aruz kusuru olup usta sanatçılar tarafından pek kullanılmamıştır.

Ulama (Vasl)

Sözcüğün sonundaki ünsüzü, kendinden sonraki sözcüğün başındaki ünlüye bağlamaktır. Aslında bir kusur değil, şiirin müzikalitesini artıran bir unsurdur

İmâle (Çekme)

Kısa heceyi, ölçü gereği uzun okumaktır.

Diidi gör düm / ol ha bii bin / aane si

Bir a cep nur / kim güneşper / vaane si

Med (Uzatma)

Aruz ölçüsünde uzun heceler tam, kısa heceler yarım ses kabul edilir. Med, uzun heceyi, ölçü gereği bir kısa hece kadar uzatmaktır. Med, bir kusur değil, ses sanatı olarak değerlendirilir.

Ya bir nigaha dahi **tâb** yok mu çeşminde

“O **nâz** hastası tâ böyle bi-mecâl midir”

“tâb ve nâz” sözcükleri ile “mecâl” sözcüğünün ikinci hecesi bir buçuk ses değerindedir.

Zihaf (Kısma)

İmalenin tersidir. Ölçü gereği uzun hecenin kısaltılmasıdır.

Can verme gam-ı aşka ki aşk afet-i **cândır**

Aşk âfeticân olduğu meşhûr-ı cihândır

Koyu renkle gösterilen heceler bir buçuk değerde olmasına rağmen yarım değer kısaltılarak okunur.

Takti

Bir şiiri aruz ölçüsüne göre okumaya denir. Hece ölçüsünde durak neyse aruz ölçüsünde takti de odur.

Aruz Vezninin (Aruz Ölçüsü) Nedir?

Mısraların hecelerindeki açıklık, kapalılık, uzunluk, kısalık özelliklerine göre kurulan geleneksel bir vezindir. Açıklık hecenin kısa ünlü bir harfle bitmesidir, kapalılık hecenin ünsüzle veya uzun ünlü bir harfle bitmesidir. Aruz, çok uzun bir tarihî geçmişe dayanır. Aruz; 19. asrın içinde eskiyi devam ettiren, eski üslûpla şiir yazan encümen-i şuara gibi **mahfiller** (toplama yeri) içindeki şairlerce kullanılmıştır.

Tanzimat Edebiyatı'nın birinci nesli ve **Tanzimat edebiyatının ikinci döneminin** sanatçıları, ara nesil, **Servet-i Fünun şairleri**, **Fecr-i Ati sanatçıları**, **Milli Edebiyat Dönemi** anlayışının çoğu üyesi ve **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında** bile **Yahya Kemal Beyatlı** başta olmak üzere bazı şairler tarafından kullanılan bir vezindir. Etkisi günümüze kadar ulaşmıştır:

Behçet Necatigil, Ahmet Hamdi Tanpınar, Hilmi Yavuz gibi usta şairler, aruz veznini kullanmazlar ama onun ahenginden faydalanırlar.

Aruz vezninin çeşitleri “**bahir**” adıyla birbirinden ayrılır. Bahir ile okyanus (umman, büyük deniz) kavramları arasındaki ilgiye dikkat etmek gerekir. Aruz bahirlerinin her biri, kendi içinde çeşitli gruplara sahiptir. Türkçenin sözcüklerini ve ses bilgisi kurallarını ve özelliklerini, Arapça ve Farsçadan alınmış aruz veznine uydurulması esnasında ortaya çıkan kural ihlalleri veya uygulama tercihleri **vasl, imale, zihaf, sekt-i melih** gibi değişiklikler meydana getirir. Bu değişikliklere edebiyatımızda “**aruz kusurları**” da denmektedir.

Ünsüz ile biten bir kelimenin sonuna ünlü ile başlayan bir kelime gelir ise hecelemede ilk kelimenin son ünsüzü, ikinci kelimenin ilk ünlüsü ile birlikte okunur ki buna vasl (ulama) denir. Vezin gereği heceyi uzatmak imale; heceyi kısa okumak zihaftır. Sekt-i melih, “mısra başındaki fe’ilâtün yerine fâ’ilâtün, mısra sonunda fe’ilün yerine fa’lün getirilmesine ve yalnızca mefûlü mefâ’ilün fe’ûlün biçiminde takti edilmesine” denir. Sekt-i melih, aruza farklı bir üslûp katar. Bu tatbikat asırlar boyu bir standart teşkil etmesiyle de Türkçedeki aruz kusurları, belirli şartlara bağlı olarak incelenmiştir.

Aruz Vezni Nasıl Bulunur? Vezin Bulunurken Hangi İşlemler Yapılır:

- a) Ölçüyü bulacağımız dizelerin hecelerindeki uzun ünlülere dikkat ederek yazmalıyız.
- b) Öncelikle dizelerdeki hecelerin kapalı mı açık mı olduğuna bakılır.
- c) Medli hece olup olmayacağı özellikle kontrol edilmelidir. Bu ihmal edilirse bir mısradaki hece değeri eksik çıkar. Mısralardaki heceler sayılarak medli hece olup olmadığı konusunda bir ipucu yakalayabiliriz.
- d) Hecelerin açık kapalı değerleri karşılıklı kontrol edilir. Önce imkân varsa ulama, yoksa imale yapılır. Zihaf çok az bulunduğu için en sonra o ihtimal düşünülür.
- e) Hecelerin karşılaştırılması yapıldıktan sonra açık kapalı değerleri çizgi ve nokta şeklinde ayrı bir yere geçilir. Mısra sayısına göre tef’ile sayısı tahmin edilmeye başlanır. İlk tef’ile en az heceden oluşur. Genelde az heceli Fa’, Fe i lün, Fâ i lün gibi tef’ileler sonda bulunur.
- f) Yazılan aruz kalıbı ile işaretler arasında uyum olmasına dikkat etmek gerekmektedir. Aksi halde aruz kalıbını yanlış tespit edebilirsiniz.